

Jan Dobrzański

Szkolnictwo w Królestwie Polskim w roku szkolnym 1839

Rocznik Lubelski 3, 253-274

1960

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JAN DOBRZAŃSKI

SZKOLNICTWO W KRÓLESTWIE POLSKIM W ROKU SZKOLNYM 1839/40

Zmiany w organizacji centralnych władz oświatowych i w szkolnictwie Królestwa Polskiego, jakie przeprowadził rząd carski w pierwszym latach po upadku powstania listopadowego, nie były ostateczne¹. Ustawa szkolna z 1833 roku była tymczasowa i miała obowiązywać tylko jeden rok. Przetrwiała ona jednak do 1840 roku. W ciągu tych paru lat miano wypróbować w praktyce jej postanowienia i w oparciu o zebrane doświadczenia, zgodnie z założeniami polityki oświatowej caratu w odniesieniu Królestwa Polskiego, opracować według wskazań z Petersburga projekt nowej ustawy szkolnej. Zajmowała się tym Komisja Wychowania Publicznego; głos decydujący miał tu namiestnik i petersburskie czynniki rządzące.

Zasadniczym założeniem polityki szkolnej caratu było zniesienie odrębności szkolnictwa Królestwa i zespolenie go pod względem celów, organizacji, systemu nauczania i wychowania ze szkolnictwem Cesarstwa. Czynione w tym kierunku przygotowania przybrały realne kształty z końcem 1839 roku. Ukazem carskim z 2 grudnia tr. ustanowiono Okręg Naukowy Warszawski², w roku następnym wydano nową ustawę szkolną³.

Nowoustanowionemu Okręgowi Naukowemu oddano pod zarząd całe szkolnictwo w kraju z wyjątkiem Akademii Duchownej, Seminarium Głównego, seminariów diecezjalnych i szkół duchownych, Instytutu Głuchoniemych. Wprowadzone zmiany tłumaczono obłudnie chęcią ułatwienia młodzieży Królestwa „nabywania ukształcenia naukowego i moralnego” i przygotowanie jej do studiów w uniwersytetach rosyjskich.

Zarząd Okręgu Naukowego powierzono kuratorowi i podporządkowano ministrowi oświaty według zasad obowiązujących w Cesarstwie. Wspomniany ukaz z 2 grudnia 1839 roku stanowił, że „stosunki jego z kuratorem Okręgu Warszawskiego pod względem naukowym i moralno-dozorczym będą te same jak z kuratorami naukowych okręgów Cesarstwa w ogólności”, przyznano jednakże równocześnie specjalne uprawnienia w sprawach szkolnych namiestnikowi, co nie miało znaczenia, bo Paskiewicz te uprawnienia już przedtem faktycznie posiadał.

Pierwszym kuratorem mianowany został 30 grudnia 1839 roku Mikołaj Okuniew dotychczasowy członek Rady Wychowania Publicznego. On to zajął się organizacją powierzzonego sobie Okręgu Naukowego i realizacją nowej ustawy szkolnej, zatwierdzonej przez cara 31 sierpnia 1840 roku. Z działalności swojej złożył Okuniew 11 maja 1841 roku Radzie Administracyjnej raport, który poniżej publikujemy.

¹ Tadeusz Manteuffel, Centralne władze oświatowe na terenie b. Królestwa Kongresowego (1807—1915). Warszawa, 1929, s. 26—32 i 57—61.

² Dziennik Praw, t. XXIV, s. 233—247.

³ Dziennik Praw, t. XXVI, s. 169 i następne.

Zawiera on sprawozdanie opisowe i statystyczne o stanie szkolnictwa w Królestwie w roku szkolnym 1839/40.

W tomie II wydawnictwa Pracowni Dziejów Oświaty PAN „Rozprawy z dziejów oświaty” (Wrocław, 1959) zamieścił Rafał Gerber artykuł „Szkolnictwo Królestwa Polskiego w pierwszym dziesięcioleciu rządów Paskiewicza”. Autor podał tam zestawienia statystyczne o stanie szkolnictwa w Królestwie w roku szkolnym 1838/9 oraz wykaz szkół w poszczególnych miejscowościach w 1838 roku. Raport kuratora Okuniewa jest uzupełnieniem danych przytoczonych przez Gerbera i stanowi niejako zamknięcie pierwszego okresu, nazwiemy przejściowego; dziejów szkolnictwa w Królestwie Polskim lat międzypowstaniowych.

W dołączonych do raportu kuratora wykazach statystycznych są drobne błędy i nieścisłości w obliczeniach szczegółowych, na co wskazuję w przypisach. Nie wpływają one jednak na całość obrazu ilościowego szkolnictwa.

RAPORT Z DZIAŁAŃ KURATORA OKRĘGU NAUKOWEGO WARSZAWSKIEGO Z 29 IV—11 V 1841

AGAD, Rada Stanu Królestwa Polskiego, vol. 486.

Do Rady Administracyjnej Królestwa Kurator Okręgu Naukowego Warszawskiego.

Najwyższym ukazem do Rządzącego Senatowi w dn. 20 listopada (2 grudnia) 1839 wydanym Najjaśniejszy Pan chcąc młodzieży Królestwa Polskiego na równi z młodzieżą innych części Cesarstwa ułatwić potrzebne środki do nabywania kształcenia naukowego i moralnego, a razem urządzić jednakowo pod wszelkimi względami bieg nauk przygotowawczych, otwierających uczniom zakładów naukowych w Królestwie przystęp do uniwersytetów rosyjskich, postanowił raczyli: na zasadzie przedstawionej sobie przez JO. X. Namiestnika Królestwa i Ministra Narodowego Oświecenia uchwały, utworzyć z uczonych i naukowych zakładów w Królestwie Polskim osobny zarząd pod nazwą Okręgu Naukowego Warszawskiego z połączeniem go pod zawiadywanie Ministra Oświecenia Narodowego podług głównych zasad w Cesarstwie obowiązujących, pod wspólnym dozorem Namiestnika Królestwa i Ministra Oświecenia Narodowego w Cesarstwie.

W art. 3-cim tegoż ukazu zarząd Okręgu Naukowego Warszawskiego powierzony jest kuratorowi i oznaczone stosunki tegoż kuratora tak z Radą Administracyjną i innymi władzami Królestwa, co do przedmiotów skarbowych, sądowych i kontroli, jako też z Ministrem Oświecenia Narodowego we względzie naukowym i moralno-dozorczym.

Powołany najwyższą wolą objawioną rządzącemu senatowi w dn. 18/30 grudnia 1839 r. na kuratora Okręgu Naukowego Warszawskiego objąłem te obowiązki w samym początku 1840 r. czyli w pośrodku roku szkolnego 1839/40, za który obecnie mając zaszczyt złożyć niniejsze sprawozdanie Radzie Administracyjnej Królestwa, winienem zwrócić uwagę na stan w jakim się dotąd znajdowała ta ważna gałąź administracji krajowej, aby tym dokładniej wykazać rozmaite potrzeby, które się nastęrczyły przy jej systematycznym zreorganizowaniu we wszystkich oddziałach służby, z zastosowaniem obowiązujących przepisów w Cesarstwie do miejscowych okoliczności i urzędzeń krajowych.

URZĄDZENIE BIURA ADMINISTRACJI OKRĘGU NAUKOWEGO
WARSZAWSKIEGO

W artykule 5 ukazu z dn. 20 listopada (2 grudnia) 1839 r. powiedziano: „Dla odrabiania interesów tyjących się zarządu Okręgu Naukowego Warszawskiego pozostawia się istniejącą dotąd Sekcję Wychowania, która przestaje należeć do Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych i otrzymuje nazwanie Administracji Okręgu Naukowego Warszawskiego”.

Stosownie do powyższego artykułu, oraz w rozwinięciu zatwierdzonej w dn. 19 czerwca 1840 r. w Peterhofie organizacji, jak niemniej etatu płatniczego dla całego zarządu Okręgu Naukowego Warszawskiego, urządzoną została we wszystkich częściach służba administracji tegoż Okręgu, która po uregulowaniu potrzebnych stosunków z Komisją Rządową Spraw Wewnętrznych i Duchownych i dołączeniu wszelkich akt i interesów, przeprowadzoną została do nowo urządzonego lokalu w lewym pawilonie pałacu zwanego Kazimierzowskim, gdzie również odbywa czynności swoje Rada Wychowania Publicznego, stosownie do atrybucji zatwierdzona najwyżej organizacja Okręgu Naukowego Warszawskiego sobie wskazanych.

CZEŚĆ NAUKOWA
PRZYPROWADZENIE KURSÓW NAUK W SZKOŁACH KRÓLESTWA
DO SYSTEMATYCZNEJ JEDNOSTAJNOŚCI I ODPOWIEDZIALNOŚCI
Z KURSAMI GIMNAZJALNYMI W CESARSTWIE

Przyprowadzenie kursów nauk gimnazjów Okręgu Naukowego Warszawskiego do jednostajności i odpowiedzialności z kursami gimnazjalnymi w Cesarstwie, głównie polegało na różnicy w dotychczasowym zmieszaniu w gimnazjach Królestwa przedmiotów ogólnej czyli filologicznej instrukcji, z przedmiotami nauki specjalnej czyli technicznej oraz w większej o jedną liczbę klas gimnazjalnych.

W zaprojektowanej nowej ustawie szkolnej, która na dniu 31 sierpnia 1840 r. wraz z etatem najwyżej zatwierdzona została, usunięta jest ta różnica przez urządzenie gimnazjów na klas 7-m ze zwinięciem dotychczasowych sekcji technicznych oraz przez zaprojektowanie dla ukształcenia młodzieży technicznego założenia w Warszawie oddzielnego Gimnazjum Realnego, na którego otwarcie Najjaśniejszy Pan w dn. 20 sierpnia (1 września) 1840 r. w Łazienkach najjaśniej zezwolił raczył.

OTWARCIE SZKÓŁ Z POCZĄTKIEM ROKU SZKOLNEGO 1840/41

Przy wydaniu zarządzeń co do otwarcia szkół z dn. 19 września (1 października) 1840 r. jako z początkiem roku szkolnego 1840/41 zastosowano się już ściśle tak w obsadzeniu posad nauczycielskich, jako też w rozkładzie przedmiotów naukowych, do zatwierdzonej najwyżej ustawy i etatu.

Wszakże gdy rok ten szkolny jest przechodnim, z dotychczasowej do nowo zatwierdzonej organizacji szkół w Królestwie, przeto zachodziła konieczna potrzeba chwilowego na jeden ten rok zatwierdzenia, a mianowicie:

1-o Potrzeba było zaprowadzić podziały klas i przydać nadkompletnych nauczycieli do tych szkół, w których z powodu zwinięcia klasy VIII i oddziałów technicznych w gimnazjach liczba uczniów stosownie do art. 46 ustawy okazywała się za wielką.

2-o Dodać pomoce naukowe uczniom skasowanych oddziałów technicznych

do klasy VI i VII filologicznej przechodzącym, w szczególności zaś do tych przedmiotów, których w oddziałach technicznych nie słuchali.

3-o Tych nauczycieli, którzy przy zwinięciu sekcji technicznych w gimnazjach pomimo odpowiedniej kwalifikacji naukowej nie mogli być pomieszczonymi, przeznaczyć do Gimnazjum Realnego, w celu zajęcia się wcześniej pracami przygotowawczymi do rozwinięcia tej instytucji.

Wszystkie powyższe potrzeby załatwione zostały bez obciążenia skarbu nowymi wydatkami z ogólnych funduszy przeznaczonych budżetem oraz ze zwinięcia z początkiem roku szkolnego 1840/41 gimnazjum w Kielcach i szkoły obwodowej w Włocławku, a to stosownie do decyzji Najjaśniejszego Pana w dniu 14 marca 1840 r. w tej mierze wydanej.

OGÓLNE ROZPORZĄDZENIA USTANOWIENIE MUNDUROW DLA UCZNIÓW OKRĘGU NAUKOWEGO WARSZAWSKIEGO

Na dniu 21 marca 1840 r. Najjaśniejszy Pan na przedstawienie Ministra Oświecenia, po zniesieniu się z J. O. Księciem Namiestnikiem Królestwa, zatwierdził rządził nowe mundury dla uczniów Okręgu Naukowego Warszawskiego, która to wola najwyższa wprowadzona została w wykonanie.

J. O. X-że Namiestnik Królestwa rozciągając względy swoje na stan biedny rodziców, którzy nie byli w możności dzieciom swoim sprawić mundurów podług nowej formy, wskutek poświadczeń władzy szkolnej o dobrym ich sprawowaniu i pilności w naukach, rządził udzielić stosownie na ten przedmiot wsparcie.

USTAWA DLA INSTYTUTÓW PRYWATNYCH I DOMOWYCH NAUCZYCIELI

Ponieważ dotąd w Królestwie Polskim nie było stałych prawideł dla instytutów prywatnych i domowych nauczycieli, przeto J. W. Minister Oświecenia w Cesarstwie przy zakomunikowaniu zatwierdzonej w r. 1834 ustawy oraz późniejszych rozporządzeń dla Cesarstwa, polecił ułożyć odpowiedni projekt ugrutowany na głównych zasadach z tymi zmianami, jakie by stosownie do miejscowości uznane były za potrzebne. Ułożony w tej mierze projekt łączący oba te przedmioty, stosownie do zawiadomienia J. W. Ministra na przedstawienie tegoż za poprzednią zniesienie się z J. O. X-m Namiestnikiem Królestwa, uzyskał najwyższe zatwierdzenie, za którego otrzymaniem w drodze urzędowej wprowadzony zostanie w wykonanie.

SKRÓCENIE O JEDEN ROK POBYTU W UNIWERSYTETACH DLA UCZNIÓW KURSÓW DODATKOWYCH

Pod dniem 16 marca 1840 r. nr 2827 J. W. Minister Oświecenia zawiadomił o decyzji Najjaśniejszego Pana pozwalającej skrócić o jeden rok czas pobytu w uniwersytetach dla stypendystów Królestwa Polskiego, którzy słuchali nauk w kursach dodatkowych w Warszawie i na egzaminie udowodnią, iż posiadają wiadomości wymagane od studentów, którzy ukończyli z korzyścią pierwszy uniwersytecki kurs roczny.

ZAŁOŻENIE SZKOŁY NIEMIECKO-ROSYJSKIEJ W WARSZAWIE

Na dniu 19 marca 1840 r. J. W. Minister zawiadomił, iż Najjaśniejszy Pan w dn. 14 marca br. zatwierdził zamierzone przez J. O. X-cia Namiestnika Królestwa założenie w Warszawie szkoły niemiecko-rosyjskiej, która by z czasem mo-

gła być rozwinięta na wzór petersburskiej petropawłowskiej szkoły; w skutku tego przygotowuje się projekt organizacji i etatu dla pomienionego instytutu, którego przedstawienie pod najwyższe zatwierdzenie nastąpić jeszcze nie mogło dla następujących się trudności w obmyśleniu środków co do odpowiedniego pomieszczenia.

PRZENIESIENIE SZKOŁY OBWODOWEJ Z SEJN DO MARIAMPOLA

Na dniu 21 marca 1840 r. Najjaśniejszy Pan na przedstawienie Ministra Narodowego Oświecenia, po zniesieniu się z J. O. X. Namieśnikiem Królestwa zezwolił raczy, aby ze względu na miejscową dogodność szkoła obwodowa z Sejn przeniesiona została do Mariampola, która to decyzja z początkiem roku szkolnego 1840/41 wprowadzona została w wykonanie.

MIANOWANIE CZŁONKAMI RADY WYCHOWANIA PUBLICZNEGO RADCĄ STANU KOZŁOWSKIEGO i J. X. PRAŁATA HRABI OSSOLINSKIEGO

Najwyższym postanowieniem z dn. 26 marca, (7 kwietnia 1840 r. mianowani zostali członkami Rady Wychowania Publicznego radca stanu Kozłowski dyrektor Wydziału Wyznań i J. X. Prałat hrabia Ossoliński rektor Akademii Duchownej.

USTAWA O KURSACH PRAWNYCH DLA MŁODZIEŻY KRÓLESTWA POLSKIEGO

Pod dniem 7/19 czerwca 1840 r. sekretarz stanu przy Radzie Administracyjnej Królestwa nażesłał odezwę ministra sekretarza stanu z dn. 7/19 maja 1840 r. wraz z postanowieniem Najjaśniejszego Pana zatwierdzającym ustawę o Kursach Prawnych dla młodzieży Królestwa Polskiego oraz etat wydatków na ten cel potrzebnych.

PODAROWANIE PRZEZ NAJJASNIEJSZEGO PANA 13.000 TOMÓW DZIEŁ NAUKOWYCH DLA BIBLIOTEKI OKRĘGU NAUKOWEGO WARSZAWSKIEGO

Na dniu 27 lipca 1840 r. J. W. Minister Oświecenia zawiadomił kuratora Okręgu Naukowego Warszawskiego o najmiłościwszym darze Najjaśniejszego Pana dla biblioteki tegoż Okręgu około 13.000 tomów dzieł w różnych językach z warunkiem, aby książki te w połączeniu z istniejącym w Warszawie zbiorem pod nazwą Biblioteki Rządowej składały bibliotekę dla instytutów naukowych Królestwa. Transport z tymi książkami sprowadzonymi z St. Petersburga wodą do Warszawy przybył pod dozorem urzędnika Departamentu Oświecenia Cesarstwa w miesiącu październiku 1840 r. i książki te złożone zostały w Bibliotece.

KSIĄŻKI ELEMENTARNE

Nadesłane przez J. W. Ministra Oświecenia książki elementarne używane w zakładach naukowych Cesarstwa polecane zostały Komitetowi Egzaminacyjnemu do roztrząśnienia, które z nich mogą być przepisane do użytku szkół Okręgu Naukowego Warszawskiego bez odmian, a które z odmianami i jakimi.

Nadto w zamiarze ustalenia ceny książek elementarnych, która dotąd była dowolną, jak niemniej dla osiągnięcia pewnych środków bez obciążenia skarbu,

na wynagrodzenie autorów, po ułożeniu i przyjęciu przez Radę Wychowania Publicznego warunków jakie tylko mogły być na korzyść tutejszych zakładów naukowych osiągnięte, na zasadzie upoważnienia J. O. X-cia Namiestnika Królestwa zawarty został drogą publicznej licytacji kontrakt z księgarzami Warszawskimi braćmi Glücksbergami, Semewaldem, Zawadzkiem i Węckiem o drukowanie książek elementarnych dla Okręgu Naukowego Warszawskiego na lat 10, przez ciąg których corocznie suma złp. 10.000 przez tychże księgarzy na wynagrodzenie autorów będzie płaconą.

EGZAMINOWANIE UCZNIÓW PRZYCHODZĄCYCH ZE SZKÓŁ OBWODOWYCH DO WYŻSZYCH KLAS GIMNAZJALNYCH

Z uwagi, iż przypuszczenie młodzieży do słuchania nauk w klasach wyższych gimnazjalnych bez należytego usposobienia nie może zapewnić oczekiwanych korzyści, wydane zostało rozporządzenie, aby stosownie do art. 112 ustawy szkolnej uczniowie przychodzący do klasy V w gimnazjach, po ukończeniu szkół obwodowych, lub 4-tej klasy gimnazjalnej byli pociągani do egzaminu ścisłego na odpowiedzialność egzaminujących.

PRZEPISY DLA WZMOCNIENIA MORALNO-RELIGIJNEGO WYCHOWANIA MŁODZIEŻY SZKOLNEJ ORAZ DOMOWEGO NAD NIMI DOZORU

Zwracając szczególną uwagę na moralno-religijne wychowanie młodzieży szkolnej wydano rozporządzenie, iż żaden z uczniów nie może otrzymać promocji do klasy wyższej, jeżeli nie pozyska stopnia dostatecznego to jest N-o 3 z nauki religii i moralności, prócz tego dla wzmocnienia dozoru nad uczniami poza obrębem szkoły przydano pomoc każdemu zwierzchnikowi szkoły po jednym nauczycielu z liczby tych, którzy najmniej przedmiotami naukowymi są zajęci.

WYSYŁANIE UCZNIÓW Z KRÓLESTWA DO UNIWERSYTETÓW CESARSTWA

Z pomiędzy uczniów, którzy po ukończeniu gimnazjum, oświadczyli sami, chęć dalszego kształcenia się na nauczycieli na koszt rządu w instytutach Cesarstwa, zrobiony był jak najtroskliwszy wybór oparty nie tylko na świadectwach szkolnych i zaświadczeniu właściwych dyrektorów co do moralnego szczególnie sprawowania się, ale nadto na rezultacie złożonym oddzielnie egzaminów przed deputacją w tym celu z grona komitetu egzaminacyjnego wyznaczoną — skutkiem takowego wyboru wysłanych zostało przed rozpoczęciem kursów na rok szkolny 1840/41 do St. Petersburga 6-ciu, do Moskwy 8-miu czyli w ogóle 14-u młodzieńców polskich a to z powodu, iż jeden, mianowicie Antoni Zimerman dotąd kosztem własnym kształcający się w Uniwersytecie Petersburskim przeszedł od roku szkolnego 1840/41 na koszt rządowy.

SPRAWOWANIE SIĘ MŁODZIEŻY POLSKIEJ W UNIWERSYTETACH CESARSTWA

Otrzymywane periodyczne doniesienia od właściwych zwierzchności uniwersyteckich poświadczają jak najchlubniej tak o postępie w naukach, jako i o dobrym prowadzeniu się młodzieży polskiej w uniwersytetach Cesarstwa kształcącej się.

PRZYSYŁANIE DO KRÓLESTWA KANDYDATÓW, KTÓRZY UKOŃCZYLI
JUŻ KURS NAUK W UNIWERSYTETACH CESARSTWA

Po ukończeniu kursu nauk na rok szkolny 1839/40 przysłanych już zostało z uniwersytetów Cesarstwa, dla zajęcia posad nauczycielskich 10-ciu młodzieńców wysłanych w r. 1836/37; prócz tego przysłanych jeszcze zostało 3-ch z liczby wysłanych w r. 1837/38 do St. Petersburga, którzy to ostatni, będąc uczniami kursów dodatkowych mieli sobie skrócony o rok jeden w uniwersytecie pobyt. Z powyższej ogólnej liczby 7-u posiada stopnie kandydatów, 5-ciu rzeczywistych studentów, jeden zaś bez stopnia.

Wszyscy powyżej wymienieni elewi, otrzymali stosowne do swoich kwalifikacji pomieszczenie. Tym sposobem corocznie osiąganę wzmocnienie w hierachii nauczycielskiej, z postępem czasu jak najzbawienniejsze dla tutejszych zakładów naukowych rokuje nadzieje.

Liczba instytutów naukowych w r. 1840 należących do Okręgu Naukowego Warszawskiego była następująca:

INSTYTUTY SPECJALNE
Kursy Dodatkowe

Wedle pierwotnej organizacji Kursy Dodatkowe połączone były z Komitetem Egzaminacyjnym, ponieważ zaś instytucje te mają każda wyłączone przeznaczenie, przeto w r. 1840 nastąpiło oddzielenie Kursów Dodatkowych od Komitetu Egzaminacyjnego i oddanie takowych pod dozór osobnego dyrektora z powołaniem do tych obowiązków członka Rady Wychowania Publicznego Sumińskiego.

Dotąd nauki na Kursach dzieliły się na trzy oddziały: filologiczny, techniczny, tudzież rysunków i kaligrafii. Z początkiem r. szk. 1840/41 poczyniono w rozkładzie nauk niektóre potrzebne zmiany, zastosowane ściśle do nowej organizacji i ustawy szkolnej — mianowicie zaś w oddziale matematyczno-fizycznym ustanowionym w miejscu dotychczasowego technicznego, oraz w oddziale filologicznym podzielono nauki na 2 kursy, niższy i wyższy. Tym sposobem uczniowie pierwszoletni i drugoletni słuchają lekcji osobno — nadto oznaczono ściślej przedmioty wspólne dla oddziałów.

Metodę szkolną do wykładów wszystkich przedmiotów zaprowadzono oraz polecono, aby nauki ile możności wykładane były podług dzieł w instytutach Cesarstwa używanych.

Komitet Egzaminacyjny

Trudnił się rozpoznaniem i przedstawieniem pod dalsze zadecydowanie dowodów kwalifikacyjnych wszystkich starających się o posady nauczycieli w szkołach rządowych, jak niemniej ubiegających się o pozwolenie zakładania instytutów prywatnych, wyższych i niższych tak męskich jako i żeńskich, dawania nauk w tychże instytutach, trudnieniem się nauczycielstwem domowym. Prócz tego egzaminował kandydatów wysyłanych do instytutów Cesarstwa. Rozpoznawał i układał instrukcje i programaty do wykładu przedmiotów naukowych w instytutach. Roztrząsał i udzielał opinii co do ksiąg elementarnych, rękopismów i rozmaitych dzieł naukowych.

Institut Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa

W skutku zatwierdzonej najwyższej w d. 31 sierpnia 1840 r. ustawy dla Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa, dotychczasowy Instytut Agronomiczny w Marymoncie po przyłączeniu Szkoły Leśnej, za zniesieniem się z Komisją Rządową Przychodów i Skarbu, otrzymał w roku bieżącym nowe zupełnie urządzenie tak co do części naukowej, jako też i administracyjno-gospodarczej.

Szkoła Rabinów

Szkoła Rabinów w r. 1840 pozostała w dotychczasowym swoim stanie, odpowiedniejsze wszakże jej urządzenie zamierzone jest w dalszym rozwinięciu nowej organizacji Okręgu Naukowego Warszawskiego.

Institut Nauczycieli Elementarnych w Łowiczu

Niedogodności dotychczasowego pomieszczenia Instytutu Nauczycieli Elementarnych w Łowiczu, jak niemniej potrzeb nowego zupełnie onego urządzenia odpowiednie właściwemu przeznaczeniu tego zakładu nie zostały pominięte z uwagi i przygotowujący się w tej mierze projekt z kolei zostanie przedstawiony pod wyższe zatwierdzenie.

Gimnazjum Realne

Na zasadzie najwyższej decyzji zezwalającej na otwarcie w Warszawie Gimnazjum Realnego urządzony został tymczasowo stosowny lokal w pałacu Kazimierzowskim, oraz przygotowane wszelkie przedmioty naukowe w celu otwarcia tegoż Gimnazjum za otrzymaniem przedstawionej dla niego pod najwyższej zatwierdzenie ustawy wraz z etatem. Nadto przygotowany jest projekt wystawienia nowego gmachu dla tegoż instytutu, który już pozyskał zatwierdzenie J. O. X-cia Namiestnika Królestwa.

Instituty ogólne

Gimnazjów w r. 1839/40 było 12¹.

Szkół obwodowych było 22.

Szkół rzemieślniczo-niedzielnich — 66, więcej 6 niż w roku upłynionym.

Szkół elementarnych było 957, więcej 23 niż w roku upłynionym.

Instituty prywatne

Institutow wyższych męskich 5, mniej jeden niż w roku zeszłym.

Institutow wyższych żeńskich 57, więcej o 2 niż w roku zeszłym.

Institutow prywatnych niższych 70, więcej o 3 niż w roku zeszłym.

W dołączających się do niniejszego 8-u tablicach wykazany jest bliżej stan ogólny wszelkiego rodzaju zakładów naukowych z r. szk. 1839/40 z podziałem na gubernie i porównaniem stanu tychże poczynając od roku szkolnego 1833/34.

Z tego wykazu okazuje się: że ogólna liczba uczących w r. 1839/40 w Okręgu

¹ Gimnazjów faktycznie było 11.

Naukowym Warszawskim wynosiła — 72.277
 z tych w instytutach wyższych — 10.489
 w elementarnych — 61.788

Co do religii:

Religii rzymsko-katolickiej	
w instytutach wyższych było	9.378
greko-unickiej	82
greko-rosyjskiej	99
ewangelickiej	573
mojżeszowej	346
mahometańskiej	11
W szkołach elementarnych religii:	
rzymsko-katolickiej	było 47.513
greko-unickiej	707
greko-rosyjskiej	80
ewangelickiej	11.540
mojżeszowej	1.947
mahometańskiej	1
W ogóle:	
rzymsko-katolickiej	56.891
greko-unickiej	789
greko-rosyjskiej	179
ewangelickiej	12.113
mojżeszowej	2.293
mahometańskiej	12

Ogólne zbiory naukowe

Ogólne zbiory naukowe niosły stosowną pomoc instytutom; odpowiednie ich urządzenie stosownie do obecnej potrzeby nastąpi w skutku dalszego rozwinięcia nowej organizacji Okręgu Naukowego Warszawskiego.

Biblioteka Rządowa dla instytutów naukowych Królestwa

Biblioteka Rządowa, która stosownie do Najwyższej woli przybrała nazwanie Biblioteki dla Instytutów Naukowych Królestwa z końcem r. 1840 posiadała:

dzieł — 28.654
 tomów — 35.904
 ocenionych na złp. — 115.376 gr. 16
 Pism periodycznych — 270
 poszytów — 1.101
 ocenionych na złp. — 5.260 gr 8.
 Rękopisów — 347
 tomów — 348
 ocenionych na złp. — 1.044.
 Duplikatów dzieł — 9.176
 tomów — 7.509
 ocenionych na złp. — 10.550.

Atlasów, kart i planów — 31

ocenionych na złp. — 253.

Estampów, rycin, nut muzycznych egzemplarzy 1.212

ocenionych na złp. — 895 gr. 23.

Do powyższego wyliczenia nie wchodzi znakomity dar Najjaśniejszego Pana wynoszący około 6.820 dzieł zawierających 13.000 tomów, który dopiero po pełnym uporządkowaniu i rozdzieleniu na przedmioty w katalogu Biblioteki zamieszczony zostanie.

Zbiór monet i medali

Zbiór monet i medali umieszczony przy Bibliotece zawiera w ogóle sztuk 715 oszacowanych na złp. 828 gr. 22.

Gabinet Zoologiczny

Zawierał w ogóle 32.635 przedmiotów oszacowanych na złp. 164.460 gr 7.

Gabinet Plastyczno-Botaniczny

Połączony z Zoologicznym zawierał 589 przedmiotów oszacowanych na złp. 5.370.

Gabinet Mineralogiczny

Zawierał przedmiotów 20.772 ocenionych na złp. 136.277 gr. 15.

Gabinet Fizyczny

Zawierał przedmiotów 846 oszacowanych na złp. 74.738 gr. 19.

Gabinet Anatomiczny i Chirurgiczny

Stosownie do rozporządzenia J.O.X. Namiestnika Królestwa przeszedł w foku bieżącym pod zawiadywanie nowoutworzonego Wydziału Lekarskiego.

Gabinet Modeli Techniczno-Architektonicznych

Zawierał 56 przedmiotów oszacowanych na złp. 18.400.

Gabinet modeli do geometrii wykreślnej

Zawierał przedmiotów 164 oszacowanych na złp. 4.473.

Gabinet modeli gipsowych

Zawierał 608 egzemplarzy oszacowanych na złp. 28.077 gr. 20.

Zbiór obrazów

Zawierał 25 sztuk znakomitych autorów oszacowanych na złp. 19.740.

Zbiór rzadkości

Zawierał przedmiotów 97 oszacowanych na złp. 8.496.

Obserwatorium Astronomiczne

Obserwatorium Astronomiczne Warszawskie odbywało ciągle swoje obserwacje, tak pod względem upowszechnienia ogólnych wiadomości astronomicznych, jako też oznaczenia dokładnego położenia tutejszego miejsca, oraz zebrania rezultatów służących do poprawy tablic ciał niebieskich do systemu słonecznego należących, jak niemniej katalogu gwiazd. Rezultaty stąd osiągnięte komunikowano znaczniejszym obserwatoriom, z którymi korespondencja jest utrzymywana. Liczba urządzeń astronomicznych wynosi 29 oszacowanych na złp. 99.183. Biblioteka zaś obserwatorium składa się z tomów 336.

Ogród Botaniczny

Ogólny zbiór roślin ogrodu botanicznego tak oranżeryjnych, jako i gruntowych, wynosił 12.222. Nasion zaś w tym roku było gatunków 5.483 z tych zebrano za pośrednictwem stosunków utrzymywanych z innymi znakomitymi ogrodami gatunków 2.699, zebrano zaś w samym ogrodzie gatunków 2.784.

Wydział Cenzury Rządowej

Od czasu zaprowadzenia w r. 1833 nowej reformy Wydziału Naukowego w Królestwie, Wydział Cenzury Rządowej nie miał dla siebie przepisanej żadnej organizacji, trzymając się wszakże dotychczasowych prawideł przestrzegał troskliwie wszystkiego cokolwiek obecnemu porządkowi rzeczy mogło być przeciwne.

Nowa organizacja tegoż wydziału została już przygotowana i wkrótce przedstawioną zostanie pod najwyższe zatwierdzenie.

Komitet Cenzury Ksiąg Hebrajskich

Oddzielny Komitet Cenzury Ksiąg Hebrajskich połączony został z Wydziałem Cenzury Rządowej w projektującej się dla tegoż wydziału nowej organizacji. Komitet ten w dotychczasowych działaniach miał szczególnie włożony na siebie obowiązek przestrzegania wszelkiej złej dążności i fanatyzmu, jakimi pisma hebrajskie często są napełnione.

Nadzór handlu księgarskiego

Ustanowiony w r. 1834 nadzór handlu księgarskiego miał włożony na siebie obowiązek ścisłego rewidowania księgarni i katalogów oraz książek handlowych przez też księgarnie utrzymywanych dla przestrzegania wszelkich nadużyć przeciwko przepisom Cenzury Rządowej. Prócz tego roztrząsał kwalifikacje starających się o konsensa na założenie drukarni, księgarni, litografii itp. zakładów.

I. FUNDUSZE BUDŻETOWE

1. *Etat wydatków edukacji publicznej*

W najwyżej zatwierdzonym budżecie 1840 r. fundusze na cel edukacji publicznej oznaczone zostały w sumie ogólnej złp. 2.385.109 gr. Suma pomieniona przeznaczoną była na opędzenie wydatków tak władz naczelnie nad edukacją publiczną czuwających, jak niemniej na potrzeby naukowych jak to:

1. Na płacę dla Rady Wychowania Publicznego	zpl.	21.000.
2. Na płacę dla wizytatorów j-lnych szkół i wizytatorki	„	36.000.
3. Na Komitet Egzaminacyjny, Kursa Dodatkowe, kształcenie nauczycieli do szkół obwodowych	„	65.000.
4. Na sposobienie nauczycieli w instytutach Moskiewskim i Petersburgskim	„	91.125.
5. Na dozór handlu księgarskiego	„	7.200.
6. Na nauczycieli języka rosyjskiego nadliczbowych i zachęcenie handlu księgarskiego rosyjskiego	„	14.000.
7. Na Instytut Nauczycieli Elementarnych w Łowiczu	„	31.181. gr. 25.
8. Na gimnazja	„	724.676. gr. 25.
9. Na szkoły obwodowe	„	502.478. gr. 22.
10. Na szkoły języka rosyjskiego dla urzędników	„	31.800.
11. Na szkoły rzemieślniczo-niedzielne	„	21.494.
12. Na Instytut Głuchoniemych	„	45.100.
13. Na instytuty prywatnego usposobienia	„	50.812. gr. 11.
14. Na wydatki z opłat od uczniów	„	276.000.
15. Na Aleksandryjski Instytut Wychowania Panien	„	253.187.
16. Na szkoły płci żeńskiej po guberniach	„	4.000.
17. Na Bibliotekę Rządową	„	12.500.
18. Na utrzymanie ogrodu botanicznego	„	41.248.
19. Na Obserwatorium Astronomiczne	„	13.300.
20. Na Instytut Położnicy	„	32.181.
21. Na Gabinet Atonomiczny	„	4.400.
22. Na gabinety zoologiczny, mineralogiczny i fizyczny	„	19.220.
23. Na dozór i ochędóstwo gmachów edukacyjnych	„	5.547. gr. 6.
24. Na podatki i prowizje od passiwów	„	16.057. gr. 18.
25. Na ekstra ordinarja ogólne edukacyjne	„	64.000.

Łącznie jak wyżej złp. 2.385.109. gr. 17.

2. *Zmiany funduszków budżetowych*

Fundusze te zaprojektowane i wprowadzone do budżetu 1840 r. na zasadzie propozycji Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych, Duchownych i Oświecenia Publicznego jako władzy trudniącej się i czuwającej podówczas nad wychowaniem publicznym, z ustanowieniem ukazem cesarskim z d. 20 listopada/2 grudnia 1839 r. oddzielnego Okręgu Naukowego Warszawskiego uległy niektórym odmianom. Stosownie bowiem do art. 2 powołanego ukazu od liczby zakładów należeć mają-

cych do Okręgu Naukowego oddzielone zostały następujące instytucje z przeniesienia pozostawać winne pod zawiadomienie osobnych zwierzchności jako to:

a) Instytut Głuchoniemych, zamieszczony jest wyżej pod pozycją 12 z uposażeniem rocznym	złp. 45.100.
b) Aleksandryjski Instytut Wychowania Panien (poz. 15) z sumą	„ 253.187.
c) Instytut Położnicy (poz. 20)	„ 32.181.
d) Gabinet Anatomiczny (poz. 21)	„ 4.400.

Łącznie złp. 334.868.

Z odłączeniem tych instytutów oddzielnymi być równie musiały fundusze pochodzące z zapisów prywatnych wyłącznie na te instytuty poczynionych, a dotąd pośród sumy złp. 50.812 gr 11 pod poz. 13 wykazywane jako to:

1. Na klinikę czyli Instytut Położnicy z legatu ś. p. X. Staszica	złp. 5.168. gr. 21.
2. Na Instytut Głuchoniemych z dóbr Wojczy	„ 100.
3. Na tenże Instytut z różnych zapisów	„ 2.211. gr. 18.

Łącznie złp. 7.480. gr. 9.

Odłączono zatem z początkiem r. 1840 z etatu edukacyjnego złp. 342.348 gr. 9. Pozostawiono zaś pod zawiadywanie ustanowionego Okręgu Naukowego Warszawskiego na cel edukacji publicznej złp. 2.042.761 gr. 8.

Ze atoli nawzajem niektóre oddziały służby przy Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych zostające przeszły do Okręgu Naukowego wraz z swymi funduszami, zatem dodając takowe fundusze, a mianowicie:

a) Na biuro kuratora Okręgu Naukowego Warszawskiego przeznaczone decyzją Rady Administracyjnej z d. 12/24 stycznia 1840 r. z etatu biura Komisji Rządowej Wewnętrznych i Duchownych wyłącznie złp. 5.000 na zasiłki dla urlopowanych, które etatem tejże Komisji nie są objęte, jako płacone z funduszu do dyspozycji Rady Administracyjnej zachowanego, w stosunku złp. rocznym 53.400 za czas od 1 sierpnia do końca roku 1840 złp. 22.250.

b) Na Wydział Cenzury Rządowej dotąd w etacie Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych pod oddzielnym tytułem mieszczące złp. 38.500. Łącznie złp. 60.750.

Etat rzeczywisty funduszy na cel edukacji publicznej oznaczonych a pod zawiadywanie Okręgu Naukowego Warszawskiego przeszłych wynosił złp. 2.103.511 gr. 8.

Fundusze te wszystkie koncentrowały się w kasach skarbowych pod bezpośrednim zarządem Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu zostających, a wypłaty uskuteczniane były podług szczegółowych etatów właściwym kasom przesłanych i Komisji Rządowej i Skarbu komunikowanych. Rezultaty więc liczebne przez Komisję Rządową Przychodów i Skarbu okazane w obrazie ogólnym działań skarbowych za rok 1840; nie pozostaje zatem jak pod tym względem powołać się na materiały, jakie pomieniona władza skarbową Radzie Administracyjnej składa, tu zaś ograniczyć się jedynie na wykazanie osiągniętych na powyższych funduszach oszczędności — tudzież na wykazaniu ważniejszych odmian, jakie co do funduszy edukacyjnych wciągu 1840 roku zaszły.

3. Osiągnięte na wydatkach edukacyjnych oszczędności

Podług odezwy Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu z d. 11/23 marca 1841 r. z oszczędności na powyższych funduszach osiągniętych z końcem r. 1840 Skarb Królestwa, licząc epokę od dnia 1 sierpnia 1840 r. czyli od daty odłączenia się ostatecznego Okręgu Naukowego Warszawskiego od Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych, wykazał pozostałość do dyspozycji Kuratora Okręgu Naukowego Warszawskiego zostającą, a wedle decyzji Najwyższej z d. 31 sierpnia 1840 r. na kupno, budowy i reparację gmachów szkolnych przeznaczoną złotych polskich 52.329 gr. 10, lecz gdy w pośród tej sumy wykazane zostały oszczędności osiągnięte na legatach prywatnych i funduszach stypendialnych, które wedle obowiązujących przepisów nie mogą być odwracane od właściwego celu i winny pozostać podług przeznaczenia wynoszące sumę złp. 13.229 gr. 8, tudzież gdy na zasadzie decyzji Rady Administracyjnej z d. 12/24 listopada 1840 r. nr 10.561 na urządzenie tymczasowe w jednym z pawilonów Pałacu Kazimierzowskiego tymczasowych klas dla Szkoły Kunsztów i Rzemiosł kurator asygnował w d. 1/13 kwietnia 1841 r. nr 5248/1440 już po podaniu przez Komisję Rządową Przychodów i Skarbu wiadomości o oszczędnościach złp. 1.833 gr. 22, przeto potrącając sumę złp. 15.036 istotne oszczędności do dyspozycji Kuratora Okręgu Naukowego Warszawskiego wykazane wynoszą złp. 37.266 gr. 10. Obok tego nie wydatkowane zostały sumy z funduszków przez Radę Administracyjną na potrzeby edukacyjne osobnymi decyzjami oznaczonych, o których poniżej w punktach IV i VI jest mowa, a mianowicie:

- a) z funduszu na biuro kuratora Okręgu Naukowego Warszawskiego złp. 23.412;
- b) z funduszu wyznaczonego na Szkołę Prawa w Petersburgu, Kursa Prawne w Warszawie i pierwsze urządzenie tychże Kursów 34.665 gr. 3. Łącznie złp. 58.077 gr. 3.

Ogół sum niewydatkowanych, które kurator Okręgu Naukowego Warszawskiego starał się oszczędzić wynoszą złp. 95343 gr. 13.

Mając na ciągłej uwadze najwyższą decyzję Jego Cesarsko Królewskiej Mości z d. 31 sierpnia 1840 r. kurator starał się funduszom oszczędzonym nadać właściwe przeznaczenie, jakoż wyjednał decyzję Rady Administracyjnej Królestwa z d. 11/23 marca 1841 r. nr 14.240 przyzwalającą do użycia osiągniętych oszczędności w r. 1840, jak niemniej osiągnąć się mających w r. 1841 na budowę gmachu nowego w Pałacu Kazimierzowskim dla odpowiedniego pomieszczenia Gimnazjum Realnego, które dotąd rozlokowane jest niedogodnie w pawilonach Pałacu Kazimierzowskiego. Plan budowy tej pozyskał już zatwierdzenie J. O. Xięcia Namiestnika Królestwa, a wydatek na ten przedmiot wyanszlagowany został na złp. 279.490 gr. 29.

4. Oddzielenie się co do funduszków Okręgu Naukowego Warszawskiego od Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych

Okręg Naukowy Warszawski od początku roku 1840 czynności swoje załatwiał urzędnikami w Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych pracującymi i na jej etacie zostającymi, do czasu dopóki ostateczne i zupełne odłączenie biura kuratora Okręgu Naukowego Warszawskiego od Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych nastąpiło. Rada Administracyjna Królestwa wydzielając fundusze służyc mające w rb. na utrzymanie biura Okręgu Naukowego Warszawskiego oznaczyła takowe jak następuje:

1) Decyzją z d. 12/24 stycznia 1840 r. nr 836/7 z etatu Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych, jak to wyżej wskazane zlp. 53.400.

2) Decyzją z d. 23 kwietnia/5 maja 1840 r. nr 4.674 z funduszu do swej dyspozycji zachowanego 100.000. Łącznie zlp. 153.400.

Następnie, gdy kurator Okręgu Naukowego Warszawskiego otrzymał przy odezwie Ministra Oświecenia Cesarstwa z daty 26 VI/5 VII 1840 r. nr 6101 etat przez Najjaśniejszego Pana dla biura Kuratora Okręgu Naukowego Warszawskiego w dniu 19 czerwca/1 lipca 1840 r. najwyżej potwierdzony, odłączył się ostatecznie dnia 20 lipca/1 sierpnia 1840 r. od Komisji Rządowej S.W. i Duchownych i oddzielnie samo w sobie biuro administracji Okręgu Naukowego Warszawskiego urządził. Z chwilą odłączenia się przeszła część funduszu wyżej wspomnianego pod zarządek Kuratora Okręgu Naukowego Warszawskiego, a mianowicie od 20 lipca/1 sierpnia 1840 do końca t.r. z etatu Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych, jako to:

- a) z płac jej biura zlp. 20.166 gr. 20;
 - b) z funduszu na materiały piśmienne 2.083 gr. 10;
 - c) z funduszu od dyspozycji Rady Administracyjnej zależącego 41.666 gr. 20.
- Łącznie zlp. 63.916 gr. 20.

5. *Zwinięcie gimnazjum w Kielcach i szkoły obwodowej we Włocławku i przeznaczenie funduszy po tych zakładach pozostałych na gimnazjum realne i szkołę rosyjsko-niemiecką.*

Z woli najwyższej przez odezwą Ministra Oświecenia Cesarstwa z d. 16 marca 1840 r. nr 2.828 objawionej zwinięte zostały gimnazjum w Kielcach i szkoła obwodowa we Włocławku, na utrzymanie których etatem oznaczony był fundusz jako to: na gimnazjum w Kielcach zlp. 68.121 gr. 13, na szkołę obwodową we Włocławku zlp. 23.250. Łącznie zlp. 91.371 gr. 13. W miejsce atoli tych instytucji otworzone zostało w m. Warszawie Gimnazjum Techniczne, oraz zamiarem jest otworzenie szkoły rosyjsko-niemieckiej. Zwinięcie ostateczne tak gimnazjum w Kielcach jako też i szkoły we Włocławku nastąpiło dopiero z końcem r. szk. 1840, to jest z końcem września t. r. a z pozostałego funduszu w r. 1840 po gimnazjum kieleckim oszczędzonego, oraz po zwiniętych sekcjach technicznych po gimnazjach, na zasadzie decyzji Rady Administracyjnej z d. 25 września/7października 1840 nr 9.130 użyto sumę zlp. 10.050 na opłatę pensji dla nauczycieli przeznaczonych do Gimnazjum Realnego, którzy przez miesiące październik, listopad i grudzień 1840 r. zajmowali się przygotowawczo ułożeniem programu tych przedmiotów, jakie w pomienionym gimnazjum mają być wykładane.

II. FUNDUSZE NADZWYCZAJNE

1. Kursa prawne

Na mocy ukazu Carskiego z d. 23 kwietnia/5 maja 1840 r. ustanowione zostały kursa prawne dla młodzieży Królestwa Polskiego tak na uniwersytetach Petersburskim i Moskiewskim, jak niemniej w Warszawie. W spełnieniu powyższego ukazu Rada Administracyjna przez decyzję swą z d. 9/21 lipca 1840 r. nr 7.210 i 7.211 z funduszy do swej dyspozycji zachowanych, w stosunku do etatu najwyższej zatwierdzonego wyznaczyła:

1° Na pierwsze urządzenie klas prawnych w Warszawie złp. 5.796 gr. 4.

2° Na utrzymanie 15 uczniów w drugim półroczu 1840 r. w uniwersytetach Petersburskim i Moskiewskim, na niezbędne tychże uczniów wydatki, na pierwsze ich uposażenie i koszta podróży do Petersburga i Moskwy złp. 28.569 gr. 15.

3° Na kursa prawne przy Gimnazjum Warszawskim, mianowicie zaś na płace, dodatki do płacy dla profesorów i dla inspektora, oraz na potrzeby kancelaryjne za kwartał złp. 9.750. W ogóle złp. 44.115 gr. 19.

Fundusze ad 1^m i 3^m obrócone zostały stosownie do właściwych przeznaczeń, z funduszu zaś ad 2^m złp. 28.569 gr. 15 żaden wydatek skuteczniejszy nie został.

2. Instytut Agronomiczny

Etat dochodów 1840 r. Instytutu Agronomicznego obejmował w ogóle sumę złp. 104.041 gr. 3. Dochód ten składał się:

- a) z wpływów osiągniętych z majątności do Instytutu należących złp. 42.707 gr. 23.
- b) z zasiłku ze skarbu udzielonego 61.333 gr. 10. Łącznie jak wyżej 104.041 gr. 3.

Z sumy tej obrócono na pokrycie utrzymania Instytutu złp. 82.041 gr. 3. z zasiłku zaś skarbu część przeznaczona na Szkołę Leśną, jako jeszcze podówczas nie rozwinięta za r. 1840 oszczędzono złp. 22.000. Łącznie złp. 104.041 gr. 3.

Instytut ten zostający pod zawiadywaniem Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych przeszedł następnie pod zarząd Kuratora Okręgu Naukowego Warszawskiego. Po przejściu tego Instytutu Kurator Okręgu Naukowego Warszawskiego otrzymał nową organizację i etat najwyżej d. 31 sierpnia 1840 r. zatwierdzony, który od dnia 1 stycznia 1841 w wykonanie wprowadzony został.

Nadto Rada Administracyjna na skuteczzenie w zabudowaniach Instytutu w Marymoncie powiększeń i robót wynikających z przyłączenia do tegoż Instytutu Oddziału Leśnego przeznaczyła decyzjami swymi z d. 21 lutego/5 marca 1839 r. nr 27.066 i z d. 10/22 grudnia 1840 r. nr 11.332 sumę złp. 54.000, że zaś roboty zamierzone dopiero w r. 1841 rozpoczęte zostaną, przeto obrót tego funduszu w następnych sprawozdaniach okazany będzie.

Obok tego władza nad zakładem tym czuwająca nie spuszczała z uwagi, aby gospodarstwo w dobrach do Instytutu należącego, jako to: Marymoncie, Wawrzyszewie, Rudzie, Burakowie i Bielanych z przyległościami, podźwignięte i utrzymane być mogło na stopniu gospodarstwa wzorowego; jakoż w tym celu pozyskawszy najwyższe zezwolenie ukazem Najjaśniejszego Pana z d. 20 marca/1 kwietnia 1839 r. przedsięwzięła stosowne kroki w celu przystąpienia z dobrami tymi do Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego dla zaciągnięcia odpowiedniej na cel pożyczki w sumie złp. 50.000.

3. Fundusz złp. 200.000 na polepszenie zakładów naukowych

Na przedstawienie b. Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych, Duchownych i Oświecenia Publicznego, Rada Administracyjna Królestwa postanowieniem swym z d. 1/13 sierpnia 1839 r. nr 32.169 wyznaczyła jednorazowe na polepszenie zakładów naukowych w Królestwie, jako to: reperacje gmachów, zaopatrzenie szkół w potrzebne miejscowe sprzęty itp. sumę złp. 200.000. Po ocenieniu i wyrachowaniu

potrzeb niezbędnych w każdej guberni, z sumy tej wyznaczono z końcem roku 1840 dla zakładów naukowych w Królestwie złp. 170,970 gr. 12. Pozostało jeszcze do dyspozycji na dalsze okazać się mogące podobnego rodzaju potrzeby złp. 29.029 gr. 18.

Reparacje atoli gmachów szkolnych rozpoczęto częścią w roku 1839 dopiero w r. 1840 dokonane być mogły i obecnie składane są Kuratorowi Okręgu Naukowego Warszawskiego rachunki z obrotu wyznaczonych funduszków, które następnie w drodze przepisów zostają Najwyższej Izbie Obrachunkowej przedstawione.

4. Fundusze po zwiniełym Towarzystwie Przyjaciół Nauk w banku lokowane

Po zwiniełym Towarzystwie Przyjaciół Nauk znajdowały się w Banku Polskim następujące fundusze jako to:

- a) ze sprzedaży domu po b. Towarzystwie Przyjaciół Nauk w gotowiznie złp. 336.923 gr. 11.
- b) remanent ze składek od członków w listach zastawnych złotych polskich 32.300 w gotowiznie złp. 4.499 gr. 16, które z narosłymi pod koniec roku 1839 procentami po odtrąceniu 1000 złp. Towarzystwu Dobroczyńności wypłaconych, wynosiły podówczas w gotowiznie złp. 45.534 gr. 20. Łącznie złp. 382.458 gr. 1.

Gdy stosownie do postanowienia Najjaśniejszego Pana z r. 1833 dom po Towarzystwie Nauk skonfiskowany przeznaczony został na użytek zakładów naukowych, a tym samym i sumy powyższe na należące do funduszu edukacyjnego uważane być winny, przeto Rada Administracyjna Królestwa decyzją swą w dniu 23 kwietnia/5 maja 1840 r. nr 4.672 zapadła postanowiła, aby fundusze te oddane były na pierwsze potrzeby urządzenia i rozwinięcia zakładów naukowych stosownie do nowej organizacji z zastrzeżeniem, aby Kurator Okręgu Naukowego zdał sprawę z sposobu w jakim funduszami tymi zarządzić pragnie.

W r. 1840 z funduszków tych zakupione zostały dwie posesje w Warszawie dla wystawienia na nich nowych odpowiednich gmachów edukacyjnych, jak to:

1. na pomieszczenie gimnazjum dotąd w domu najętym przy ulicy Leszno niedogodnie ulokowanego, za którą dano złp. 40.000
2. na szkołę obwodową dotąd podobnie niedogodnie przy ulicy Smolnej pomieszczoną 12.000
3. za dostarczoną część materiałów do budowli rzeczonych szkół 20.304 gr. 8
4. na opłatę diet dwom konduktorom budowniczym, użytym do pomocy przy budowie rzeczonych gmachów szkolnych, oraz dwom stróżom do dozorowania złp. 2.085.

W ogóle wydano pod koniec r. 1840 złp. 74.389 gr. 8.

Gmachy pomienione są już obecnie bliskie ukończenia i szkoły te w r. b. przeniesione zostaną. Wydatki główne na budowę starał się Kurator Okręgu Naukowego Warszawskiego pokrywać z funduszków etatem edukacyjnym przeznaczonym, mianowicie z funduszu opłat od uczniów i jedynie tylko takie wydatki do funduszu powyższego w banku ulokowanego zaregulował, które z końcem r. 1840 dla braku funduszków etatowych nie dały się inaczej zaspokoić.

Warszawa, dnia 29 kwietnia/11 maja 1841 r.

Członek Rady Stanu — Okuniew

Stan instytucji naukowych Okręgu Naukowego Warszawskiego w r. 1839/40								
	ilość instytucji		ilość naczelników i nauczycieli		ilość uczniów	ilość uczennic	Razem pierwszych i drugich	Razem
	pojedynczych	w ogóle	pojedynczych	w ogóle				
I Państwowe a) szczególne								
1) Dodatkowe kursa pedagogiczne	1		22		105		105	
2) Instytut Gospodarstwa Rolnego	1		13		105		105	
3) Instytut Elementarnych Nauczycieli w Łowiczu	1		7		114	23	137	
4) Szkoła Rabinów	1		13		184		184	
Razem		4		55				531
b) Ogólne a) wyższe								
1) Gimnazja	11		224		4310		4310	
2) Szkoły obwodowe	22		211		3287		3287	
Razem		33		435				7.597
b) niższe								
1) Szkoły rzemieślniczo-niedzielne	66		155		7195		7195	
2) Szkoły elementarne	957		1023		33451	18505	51958 ²⁾	
Razem								59153
II Prywatne a) wyższe								
1) męskie	5		50		198		198	
2) żeńskie	57		357			2261	2261	
b) niższe Elementarne	70		70		937	1600	2537	
Razem		132		477				4996
Wszystkiego		1.192		2.145	49.988 ¹⁾	22.389		72.277

1) Ma być 49 986 2) Razem 51 956 Por. Statystykę szkół elementarnych.

Porównanie stanu instytucji nauk. Okręgu Naukowego Warszawskiego 1833/4 do 1839/40														
I Państwowe	Ilość instytucji							Ilość uczących się						
	1833/4	1834/5	1835/6	1836/7	1837/8	1838/9 ¹	1839/40	1833/4	1834/5	1835/6	1836/7	1837/8	1838/9	1839/40
A) pojedyncze														
1) Dodatkowe kursa pedagogiczne				1	1	1	1				22	49	76	105
2) Instytut Gospodarstwa Rolnego				1	1	1	1				73	93	90	105
3) Instytut Elementarnych Nauczycieli w Łowiczu	1	1	1	1	1	1	1	112	112	145	135	148	142	137
4) Szkoła Rabinów	1	1	1	1	1	1	1	156	145	184	162	142	142	184
B) Ogólne														
a) wyższe														
1) Gimnazja	9	10	11	11	11	11	11	2129	2777	3350	3743	4105	4227	4310
2) Szkoły obwodowe	22	22	22	22	22	22	22	2217	2385	2553	2959	3117	3257	3287
b) niższe														
1) Szkoły rzemieślniczo-niedzielne	5	31	39	51	56	60	69 ¹⁾	1600	3726	4779	5225	5984	6426	7195
2) Szkoły elementarne	538	633	765	872	923	934	957	37108	41870	45710	49167	48490	50917	51958
II Prywatne														
a) wyższe														
1) męskie	9	8	6	7	6	6	5	280	256	219	248	216	203	198
2) żeńskie	57	61	62	60	61	55	57	1728	1899	2091	2029	2110	1958	2261
b) niższe														
1) Elementarne	69	89	72	84	62	67	70	1589	1748	2015	2595	2115	2500	2537
Razem	711	848	979	1111	1145	1159	1192	43919	54928 ²⁾	61046	66958 ³⁾	66569	69938	72277

¹ W sprawozdaniu opisowym podano 66 szkół rzemieślniczo-niedzielnich i tyle ich było.

² Z podsumowania wynika, że ogólna ilość uczących się wynosiła 54 918.

³ Ma być 66 358.

Stan Obwodowych Szkół w Królestwie Polskim w 1939/40 roku

Nr	Nazwa szkoły	Ilość nauczeli- ków i nauczy- cieli	Ilość zapisanych uczni				z których		wyznania					pochodzenia				Porówna- nie 1838/9 r.					
			wszystkich	z płacą	bez płacy	stypendys- tów	w 4 klasie	zwołano	umarło	grecko- unickiego	grecko- rosyjskiego	ewangelic- kiego	żydowskiego	mahome- tańskiego	szlachec- kiego	urzędni- czego	miejskiego	wiejskiego	z których otrzy- mali zaświadcz.	włócej	mbiej		
1	Obwodowa Szkoła przy ul. Freta	10	224 ¹⁾	117	127	9	39	32	1		2	7	1			17	106	121		23		18	
2	Obwodowa Szkoła przy ul. Królewskiej	10	213	128	85		29	28	1		3	27	7			50	100	63		12	29		
3	Obwodowa Szkoła przy ul. Muranów	9	123 ²⁾	77	46	8	16	4			4	11	20			36	37	45		13	5		
4	Obwodowa Szkoła przy ul. Ncwy Świat	10	150	94	56		13	2			4	11	6			11	33	106		6		3	
5	Obwodowa Szkoła w Łowiczu	10	121	57	64		18				4	3				32	52	37		12	17		
6	Włodawku	10	155	86	69		18	8				17				50	68	18	19	14		5	
7	Łęczycy	10	222	156	66		33	7				6				116	67	37	2	31	23		
8	Rawce	10	67	49	18		7					5	1			24	20	23		5		14	
9	Pińczowie	9	216	148	68		40	6				2	1			54	70	88	4	32	24		
10	Sandomierzu	9	155 ³⁾	102	33	2	26	1	1							27	49	79	4	20			
11	Końskie	9	86	55	31	4	9									50	29	7		9	11		
12	Kaliszu	14	303 ⁴⁾	181	122		53	21	1		2	28	7			66	151	80	16	24	19		
13	Wieluniu	10	138	69	69		24	18			1	10	7			16	69	43	10	15			
14	Sieradzu	10	92	40	52		14	2				3	1			25	52	15		13		12	
15	Opolu	9	89	66	23		21	5	1							21	45	23		8		7	
16	Hrubieszowie	9	104	63	41		30	4		22		3	1			5	42	56	1	15	4		
17	Pułtusu	10	215	142	70	3	42	10			2	2				123	68	18	6	29		29	
18	Mławie	8	143 ⁵⁾	81	61	1	16	8				3				82	57	3	1	9	11		
19	Lipnie	9	70	26	44		16	2				2				21	41	8		9	3		
20	Siedlcach	9	134 ⁶⁾	86	48	1	26	2		7						56	46	16	13	21	2		
21	Białej	9	130	65	65		32	8		34				7		30	65	34	1	14		9	
22	Sejnach	8	117	77	40		25	14		1		1				31	41	6	39	11		21	
Razem		211	3287	1965	1322	28		182	5	64	22	141	52	7	977 ⁷⁾	1278 ⁸⁾	926	116				30	

¹ Ma być 244.² Wg pochodzenia podano 118 uczniów.³ Wg pochodzenia podano 159 uczniów.⁴ Wg pochodzenia podano 313 uczniów.⁵ W Pułtusu i Mławie wliczono także stypendystów.⁶ Wg pochodzenia podano 131 uczniów.⁷ Pochodzenia szlacheckiego było 943 uczniów.⁸ Ma być 1308.

Stan szkół rzemieślniczo-niedzielnych w r. 1839/40													
Nr		ilość szkół	ilość nauczycieli	ilość uczni	wyznania				ilość otrzymanych zaświadczeń	Porównanie szkół z r. 1838/9		Porównanie uczni z r. 1838/9	
					grecko-unickiego	grecko-rosyjskiego	ewangelickiego	żydowskiego		więcej	mniej	więcej	mniej
1	w Warszawie	5	47	2520		7	297		326			76	
2	w Mazowieckiej Gub.	8	15	957			412		129	2		436	
3	w Krakowskiej	9	9	511				61	82				20
4	w Sandomierskiej	7	11	598			6		50			53	
5	w Kaliskiej	9	18	1101			240	23	169	1		101	
6	w Lubelskiej	10	23	705	95		4		68				55
7	w Płockiej	7	13	463			76	2	45	1		47	
8	w Podlaskiej	7	14	175	20			4	8	3		50	
9	w Augustowskiej	4	5	165			66	31	18		1		
R a z e m		66	155	7195	115	7	1101	121	895	6		763	75

Sprawozdanie statystyczne ze stanu prywatnych wyższych i niższych szkół Królestwa Polskiego z r. 1839 40

Nr	Miejsce szkół	w y ż s z e s z k o ł y												niższe szkoły albo elementarne																						
		m ę s k i e						ż e ń s k i e						Ilość szkół			Ilość uczących się			Wyznania				Porów- nanie z roku 1838/9												
		Ilość instytucji	Ilość naczeln. i nauczycieli pensjonierów	Ilość przychodzących w ogóle	Wyznania		Stan	Porów- nanie z roku 1838/9	Ilość instytucji	Ilość naczeln. i nauczycieli pensjonierów	Ilość przychodzących w ogóle	Wyznania		Stan	Porów- nanie z roku 1838/9	w ogóle	w miastach	we wsiach	męskich	żeńskich	męsko-żeńskich	uczni	uczennic	Razem pierwszych, i drugich ¹⁾	Wyznania		więcej	mniej								
					grecko-unickiego	grecko-rosyjskiego ewangelickiego						żydowskiego	szlacheckiego												mieszczkańskiego	grecko-unickiego			grecko-rosyjskiego ewangelickiego	żydowskiego	szlacheckiego	urzędniczego	grecko-unickiego	grecko-rosyjskiego ewangelickiego	żydowskiego	
1	w Warszawie	4	43	69	79	148	9	18	81	67	15	24	157	235	909	1244 ¹⁾		157	47	520	712	261	48	48	13	24	11	798	1115	1913	2	162	76	158		
2	w Mazowieckiej Gub.	1	7	20	30	50		6	29	21	10	4	28	69	95	164		22	4	106	58	4	5	5	1	1	2	2	129	107	236		141	1	202	
3	w Krakowskiej											4	17	71	32	105 ²⁾		4		93	10	11	1	1					22	22				22		
4	w Sandomierskiej											4	19	35	102	137		3	3	1	60	77	17	3	4				63	63		2	1	33		
5	w Kaliskiej											3	24	18	12	40		1	12	6	72	38	33	9	8	1		9	205	205	4	13		9		
6	w Lubelskiej											6	47	103	94	197		3	12	4	2	160	37	26												
7	w Płockiej											3	20	13	91	104		2	5		95	9	42	4	4		1	3	10	88	98		30		28	
8	w Podlaskiej											5	27	27	53	80				1		70	10	37												
9	w Augustowskiej											4	18	16	86	102		2	5		73	29	51													
Razem		5	50	89	109	198	9	24	110	88	5	57	357			2261 ³⁾	3	20	210	63	1222	1009 ⁴⁾	302	70	68	2	15	42	13	937	1600	2532	6	348	81	30

¹ Ma być 1.144.

² Ma być 103.

³ Ogólna ilość uczniów wypada 2.161.

⁴ Z podsumowania wynika, że uczennic pochodzenia szlacheckiego było 1.249, urzędniczego 980, razem 2.229.

Statystyczne dane o szkołach elementarnych Królestwa Polskiego za r. 1839/40

Nr	Miejsce szkół	Ilość szkół w ogóle	w liczbie tej jest										ilość zapisanych uczniów		wyznania						ilość szkół nie obsadzonych	Porówn. nauczycieli z r. 1838/9		Porówn. uczniów z r. 1838/9							
			w miastach	we wsiach	instytutu	z 1 klasy	z 2 klasy	katolickich	ewangelickich	żydowskich	męskich	żeńskich	mieszanych	uczni	uczennic	r a z e m	grecko-unickiego	grecko-rosyjskiego	protestanckiego	żydowskiego		mahometanckiego	duchownych	świeckich	własnych	wynajętych	dyrektorów	inspektorów	więcej	mniej	więcej
1	w Warszawie	28	28	9	28	22	1	5	20	7	1	1840	737	2577	4	20	254	432	6	3	10	18	28								508
2	w Mazowieckiej Gub.	334	115	224		1	245	94	12	13	314	10620	74881	18108	13	5943	299	212	83	177	158	1	243	95	20					926	
3	w Krakowskiej	81	51	30	70	2	81		3	3	75	2838	1615	4450 ¹⁾		71	101	60	13	41	38	4	33	42	2					146	
4	w Sandomierskiej	62	54	10		1	55	7			62	2101	1023	3124	1	131	48	42	12	26	36	34	27	2						88	
5	w Kaliskiej	120 ¹⁾	63	117	117	63	161	19	3	1	176	6101	3838	9939	7	1649	244	112	20	89	91	16	131	36	7					609	
6	w Lubelskiej	64	54	10		69	1		5	3	56	1872	829	2711	343	4	27	94	48	7	27	37	24	42			2		3		
7	w Płockiej	120	51	69	7	87	33	73	41	8	10	102	3561	1860	5421	1	1329	247	56	6	72	44	27	47	52	7				221	
8	w Podlaskiej	39	34	5	32	7	36	3		1	38	2554	808	3362	11	3	665	254	1	29	7	10	29	22	17					297	
9	w Augustowskiej	44	40	4	1		43	1	4	2	38	1565	699	2264	348	15	2	26	38	4	33	19	15	19	11	2					125
R a z e m		957	481	476	17		779	173	5	55	40	826	33451 ²⁾	18505 ³⁾	51956 ⁴⁾	705	64	10091 ⁶⁾	1745	1	603	155	475			236					

¹ Ma być 180. Różne liczby podano także w poszczególnych rubrykach co do ilości szkół w gub. sandomierskiej i lubelskiej, stąd drobne nieścisłości w podsumowaniach.

² Ma być 33.052.

³ Ma być 18.907.

⁴ Ma być 4.453.

⁵ Ogólna ilość 51.959.

⁶ Ma być 10.071.

Stan gimnazjów Królestwa Polskiego w r. 1839 40

Nazwa gimnazjów	ilość nauczelników i nauczycieli	Ilość uczni zapisanych				z któ-rych		Liczba uczni wyższych klas							wyznania							stanu		z któ-rych		Porówn. z 1838/9				
		wszystkich	z opłatą	bez opłaty	stypendystów	z wolniono	z marlo	w V klasie.	w VI technicznej	w VI filologicznej	w VII technicznej	w VII filologicznej	w VIII technicznej	w VIII filologicznej	Razem	grecko-unickiego	grecko-rosyjskiego	ewangelickiego	hebrajskiego	mahometanńskiego	szlacheckiego	urzędniczego	miejskiego	wiejskiego	przeniesionych z IV	dostało dyplom z VIII	więcej	mniej		
1. Warszawskie Gim-	25	603	477	126	12	53	1	124	52	39	43	27	28	15	328		14	45	7		120	302	163	18	42	41	52			
2. na ul. Leszno	20	591	456	135	6	45	2	81	38	40	27	23	24	14	247		16	60	28		141	293	136	19	26	37	26			
3. Kieleckie	20	324	245	79	—	17	1	44	28	7	21	4	14	7	125			6			90	134	61	39	42	21		25		
4. Radomskie	21	375	262	113	7	11		56	12	15	9	4	7	5	108	1	2	6	2		141	139	69	26	30	10	5			
5. Piotrowskie	22	351	265	86	10	23	3	44	17	17	14	17	10	13	132		2	21	3		166	126	39	20	26	22	16			
6. Lubelskie	21	410	385 ¹⁾	125	16	28		55	24	23	17	25	7	10	161		5	7	4	3	114	168	124		25	17		1		
7. Płockie	22	415	263	152	6	29	1	45	27	23	19	7	8	9	138	8	2	23	1		181	167	65	2	27	17	10			
8. Łukowskie	20	343	252	80	11	23		34	22	11	18	9	11	5	110				3		158	128	53	10	40	16	6			
9. Łomżyńskie	19	294	211	83	1	18		31	9	12	4	6	11	7	79	4	2	2			137	109	28	2	39	14		25		
10. Suwalskie	20	345	236	109	—	25	2	40	21	8	11	4	11	6	101			11		1	80	229	16	20	11	17	44			
11. Szczebrzeszyńskie	15	259	200	59	—	24		23	13		7		10		55		5		1		148	65	12	4	24	10			22	
Razem	224	4310	3152	1158 ²⁾	69	269	12	579	263	195	189	126	141	91	1584	15	48	189	46	4	1474 ³⁾	1970 ⁴⁾	766	160	332	222	×	83		

¹ Z podsumowania wynika, że powinno być 285.

² Ma być 1.147. Do liczby wciągnięto 11 stypendystów gimnazjum łukowskiego.

³ Ma być 1.476.

⁴ Ma być 1.860. Wg danych w rubrykach „stan” było ogółem uczniów 4.262. Do sumy 4.310 brakuje 48 uczniów. Niedokładności są w danych liczbowych gimnazjów; na Lesznie, lubelskim, łukowskim, łomczyńskim i szczebrzeszyńskim.